

Rajský, A. – Wiesenganger, M. et al.: *Pomoc druhému na ceste cnosti. K filozoficko-etickým aspektom prosociálnosti*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2018. 200 strán. ISBN 978-80-568-0103-1

Recenzovaná monografia sa svojím námetom i obsahom zapája do širšieho prúdu obnovy, ktorú výhľadovo sľubuje návrat k etike cnosti. Je dielom širšieho kolektívu autorov, pochádzajúcich z rôznych pracovísk. Týchto autorov, ako to možno vybadať spoza riadkov, zjednotila spoločná vôľa, záujem i nasadenie ponúknuť možné filozoficko-teoretické východiská pre projekt etickej výchovy ako výchovy k prosociálnosti. Každý autor na ne nazeral z vlastného vedeckého zamerania a uhla pohľadu. V knihe sa tak stretávajú tri odlišené a prenikajúce sa odvetvia filozofie a etiky – etika cnosti, etika starostlivosti a filozofia dialógu.

O ucelenosť a vymedzenie problematiky, ako aj prínosu práce k súčasnému stavu vedeckého poznania sa postarali editori monografie. Treba oceniť, že v úvode jasne a podrobne predstavili svoj zámer aj jeho širšie spoločenské a vedecké pozadie. Zámerom bola analýza pôvodných textov vybraných autorov so zreteľom k otázkam prebiehajúcej diskusie o vzťahu medzi mravnou výchovou a výchovou k prosociálnosti v kontexte školského predmetu etická výchova (aktuálne spoločenské pozadie) a k publikáciám, ktoré vzišli z predošlého vedeckého bádania členov Katedry pedagogických štúdií Trnavskej univerzity v Trnave (vedecké pozadie). Tento zámer editori pretavili aj do cieľa, ktorým bolo „skúmať vzájomné postavenie dvoch skutočností: morálnosti osoby ako protagonistu a prijímateľa pomoci a konanie samotných skutkov pomoci“ (s. 11).

Veľmi nápadito sa editori pohrali so samotným názvom monografie. V úvode vysvetlili, že je možné interpretovať ho v dvoch smeroch: ako pomoc druhému na *jeho* ceste cnosti – v popredí je druhý, kto získava – a ako pomoc druhému na *mojej* ceste cnosti – v popredí som ja, ktorý dávam, čím získavam a rastiem v intenzite cnosti.

Editori vytvorili v spoločnej monografii priestor pre sedem autorských kapitol. Jednotlivé kapitoly sú sčasti, teda nakoľko to logika umožňovala, radené so zohľadnením chronologického a tematického hľadiska. Skutočnosť, že nie sú dielom jedného autora, a tým pádom jedného štýlu vyjadrovania, vnútorného členenia a metodologického rozvrhu, je kompenzovaná tým, že všetky jasne a zreteľne konvergujú k vytýčenému cieľu. Môžeme teda povedať, že editori v najvšeobecnejšej rovine použili kreatívnu metódu zosieťovania, pri ktorej výsledný obraz je dielom ideovej jednoty.

Stručne sa dotknem aj obsahu jednotlivých kapitol publikácie. Prvá kapitola s názvom „Heroická cnosť: Periférie individuálneho a sociálneho myslenia v neskorom stredoveku“ bola vypracovaná Rastislavom Nemcom. Odkrýva, že

problém napätia medzi výchovou charakteru osoby a prosociálnou výchovou je, minimálne z pohľadu interpretácie diel Ockhama, len zdanlivý. Individuálna a sociálna dimenzia cnosti sú vzájomne previazané, ako na to poukázala analýza heroickej cnosti u Aristotela a jej stredoveké recepcie.

Marek Wiesenganger, autor druhej kapitoly nazvanej „Pomoc a cnosť v Teologickej sume Tomáša Akvinského“, objasňuje súčinnosť cnosti a aktu pomoci na príklade uvažovania Tomáša Akvinského. V Tomášovom koncepte cnosti je zdôraznená individuálna účasť jej subjektu na dobre, ktoré je súčasne dobrom osoby a spoločným dobrom vesmíru, na ktorom subjekt participuje a ktoré v mravnomo-
-morálnom a spoločenskom poriadku spoluvytvára. Tým sa opätovne potvrdzuje väzba medzi cnosťou osoby a cnostnou osobou v akte pomoci.

Tretia kapitola, spracovaná Petrom Ondrejom, sa zaoberá výkladom nosných pojmov etiky cnosti A. MacIntyry a možnosťou ich prenosu do oblasti výchovy. V kontinuite s MacIntyrovým dôrazom na myšlienkovú protiváhu k premrštenému individualizmu vyzdvihuje potrebu komunity pre učenie sa cnosti. Dobrý život podmieňuje vzájomnosťou cností racionálnej nezávislosti a cností uznanej závislosti.

Autorom štvrtej kapitoly je Peter Rusnák. Skúma význam inakosti a daru vo filozofii dialógu, čím chce vytvoriť alternatívu jednak k objektivizácii a odosobnenému mysleniu a tiež k vyhranenému individualizmu ako dvom neudhom súčasnosti, ktoré poškodzujú výchovu k prosociálnosti.

Prepojením etiky cnosti (v poňatí Aristotela) a personalistickej filozofie či filozofie dialógu sa zaoberá piata kapitola. Autorsky sa pod ňu podpísal Andrej Rajský. Ako spoločný prienik je označená príbuznosť vzťahu Ja-Ty vo filozofii dialógu a aristotelovského konceptu priateľstva, no zároveň sa dbá na rozdiel medzi konceptuálnym myslením Aristotela, pre ktorého je iný *alter ego*, iný Ja, čo značí podobnosť, rovnosť, a myslením Lévinasa, pre ktorého je ten druhý *iný* ako Ja, *iný* ako všetko ostatné, čím Lévinas odmieta jeho mocenské prevedenie na rovnaké. Autor tak po počiatočnom zblížení etiky cnosti a dialogickej filozofie dospieva k pohľadu, že „Lévinasova koncepcia morality sa nezhoduje s teleologickou koncepciou »dobrého života«, tak ako ju predstavuje etika cnosti“ (s. 113). Neznamena to, že by obe neprispievali k prepojeniu vnútornej morálnosti s vonkajším konaním v prospech druhého, ale robia tak z odlišného myšlienkového pozadia. Uvedená interpretácia vedome udržuje tenziu medzi klasickým gréckym vnímaním a alternatívnym pohľadom dialogického myslenia a prednosti iného.

Štvrtá a piata kapitola sa zhodujú vo vyzdvihnutí primátu iného a daru, ako aj v zachovaní dôrazu, ktorý filozofia dialógu kladie na význam politična a spravodlivosti. Medzi sférou politických väzieb a intímneho vzťahu Ja-Ty sa podľa autora piatej kapitoly vynára „mezoféra“ domova, integrujúca požiadavky lásky a spravodlivosti a vychovávajúca k etike dobrých vzťahov.

V šiestej kapitole s názvom „Vzťahovosť, závislosť a cnosť v etike starostlivosti“ približuje jej autorka Mária Šuleková etiku starostlivosti. Podobne ako v prípade MacIntyrových akcentov je tu vyznačená skreslenosť osvietenského modelu človeka, ktorý prezentuje ľudského jedinca len z pohľadu autonómie a nezávis-

losti, pričom realita zachytená záujmom etiky starostlivosti svedčí o mnohorakej vzájomnej závislosti osôb. Kapitola tiež mapuje diskusiu o odlišnosti etiky cnosti a etiky starostlivosti, ktoré sa líšia podľa toho, či sa prvenstvo pripíše morálnemu charakteru alebo altruistickému skutku. Objasňuje aj kompromisné riešenie, podľa ktorého je starostlivosť primárnou cnosťou, lebo prepája motívy osoby i skutky pomoci. Tak je vlastne naznačená jedna z ďalších možných odpovedí na otázku, v akom vzájomnom postavení sú morálnosť osoby a skutok pomoci.

Siedma kapitola s názvom „Pedagogické súvislosti teórie cnosti“ je koncipovaná Gabrielou Šarníkovou so zámerom aplikácie východísk etiky cnosti do výchovnej oblasti. Ponúka viaceré možné konkrétne metódy výchovy k jednotlivým kardinálnym cnostiam, ktorým sa človek učí v praxi konania. Popri tomto praktickom vedení a zasväcovaní detí do cnostného života tu je predstavená aj metóda filozofickej diskusie hľadajúceho spoločenstva, ktorá je významným prostriedkom získavania axiologickej orientácie a otvárania sa pre *logos* vlastného konania.

Záver diela konštatuje, že v úvode naznačený spor v ponímaní etickej výchovy ako výchovy charakteru v protipozícii k výchove prosociálnej sa netýka etiky cnosti, ani filozofie dialógu, no môže existovať v prípade deontologickej etiky alebo utilitarizmu, ktorých východiskom je človek ako individuum. Je preto namieste uvažovať o tom, či je možné vystavať etickú výchovu vychádzajúc z takej koncepcie človeka, ktorá vzťah k inému vidí len v intenciách univerzálnej povinnosti alebo spoločenskej či individuálnej užitočnosti, stavajúc na silnej individualite, nezávislosti a sebastačnosti. Na druhej strane treba povedať, ako to v jednotlivých kapitolách aj nepriamo zaznelo, etiku cnosti ani filozofiu dialógu netreba klásť do protipozície k zmieneným typom etík, ale skôr poukázať na to, že prekonávajú ich jednostrannosti a ponúkajú odpoveď na bohatší koncept osobnej prirodzenosti človeka.

Záverom možno povedať, že monografia je cenným vedeckým príspevkom do aktuálnej spoločenskej diskusie o povahe etickej výchovy s presahom do oblasti konfrontácie etiky cnosti a filozofie dialógu s inými typmi etického skúmania. Zvlášť treba oceniť posuny teoreticko-etického formulovania a riešenia otázok do pedagogickej oblasti. Na základe predstavenia kapitol sa ukazuje, že významný prínos monografie je aj v tom, že neostáva upätá len na antické a stredoveké koncepty cnosti, ale rozvíja ich mnohorakými smermi, čím koncept cnosti obohacuje o impulzy zo súčasného myslenia. Myslím, že oprávnene možno dielo oceniť tak z pohľadu nápadu, ako aj kompozície, obsahu a záverov. Monografiu možno odporučiť nielen akademickej obci ako vydarený príklad kreatívnej interdisciplinarity, ale tiež učiteľom, vychovávateľom, alebo tým, ktorým záleží na vnútornej obnove spoločnosti.

doc. Mgr. Andrea Blaščiková, PhD.
Katedra náboženských štúdií FF UKF v Nitre
Hodžova 1
949 74 Nitra
ablascikova@ukf.sk